

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal
kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A dotációcska oka.

Debreczen, szept. 5.

E becses lapok legközelebbi számában, „Dotációcska” cím alatt, egy tartalmas, szépen megírott cikk jelent meg *Gergely Károly* tollából.

A cikk egyik igaz és fájdalmas feljajdulása református egyházunknak, azon szomorú és már-már kétségbeejtő tapasztalatai felett, hogy az újabb időben egymásután hullanak porba reményei. S úgy látszik, hogy a családoknak egész hosszú, keserű sora várakozik reá a jövőben is. A cikk tartalma az, hogy a miben mindig bizakodtunk, a mitől sorsunk jobbrafordulását vártuk: az 1848: XX. törvény-cikk is, valóban semmivé zsugorodott össze kezeink között, a tények aképen való alakulása folytán, hogy a méltóságos konvent oly irányban tett legközelebbi felterjesztést az államkormányhoz, hogy az általa adandó segélyből a mostani lelkészi fizetések 800, vagy legalább 600 forintra legyenek általunk emelhetők.

S mint mikor az együttérező szívek, a közösen érzett fájdalom alatt összedobbannak, szellemében, végeredményében ugyanilyen felfogásnak adott egyidejűleg kifejezést a „*Sárospalaki Lapok*”-ban *Kovács Károly* úr, magyar református egyházunk e nagy tudású és fáradhatatlan buzgalmú világi férfia is.

Hát ha csak nem akarjuk egymást, talán némi vigasztalásul és bajainkban szükséges szórakoztatásul is áltatni, az tény, hogy idáig jutottunk el s igaza van *Gergely Károlynak*, a midőn a mi állami segélyezésünket általában, lelkészi állomásainknak ilyen módon való újjászülését pedig különösen, keserű gúnnyal, de találóan „dotációcska”-nak nevezi el.

Az biz az valójában, teljes mértékben; és a mi fájdalmasabb a dologban, az az, hogy így marad az hosszú időre is; vagy legalább annyi bizonyos, hogy a ma élő protestáns generáció, még ha hosszú emberkort ér is meg, nem fogja megérni, hogy az 1848: XX. t.-cikk tartalmához és szelleméhez így hozzá kapcsolt kicsinyítő szócska onnan lefaragtassék.

De hát ezt magunk akartuk, vagy legalább csináltuk így s én, a midőn teljes mértékben, a legutolsó szóig igazat adok, úgy *Gergely Károly*, mint *Kovács Károly* uraknak, a végeredményt, a rideg tényt illetőleg, úgy gondolom, hogy mindezekért csak magunkat okolhatjuk egyetemlegesen s újabb viszonyaink fejlődését ismerve, nincs elegendő méltányos okunk arra, hogy a „*mea culpa*” megosztva, egyes magasabb kormányzó testületeinkre, ezek között talán az egyetemes konventre hárítsuk.

Elvitázhatatlan tény az, hogy újabbkori és folyvást, mindig nagyobb mértékben növekvő szükségünk nyomása alatt, *meguntunk* tovább várni s valljuk meg nyiltan: *a régibb kor erélyével és kitartásával küzdeni* s a protestáns egyház lassankint, de rendszeres egymásutánban és szintén mintegy tervszerűen, maga váltogatta be aprópénzre az 1848: XX. t.-cikket és az abban részünkre letett tőkét s ha, mint állítatik, abban a konventnek bűne van, az bizonyára nem áll egyébben, mint abban, hogy kénytelen volt, a csekély kivétel nélkül, közvéleménynek feltüntetett nyomásnak engedni s kiadni az utalványt a részletbeváltásra.

Sokkal csekélyebb vagyok, semhogy a konventet, a melynek erre nincs is szüksége, védelmezni akarnám; de annak megvilágosítása végett, hogy mai *dotációcskánknak*, mennyire mi magunk egyengettük, jó szándékkal ugyan,

de a mint kisült, saját kárunkra az útját: csak egy lényeges körülményt említek fel, a melyre én annak idejében fel is hívtam a figyelmet.

Az lett a közfelfogás és az 1848: XX. t.-cikk megvalósításának közvetítése, hogy ha sokat, mindent nem adnak, vegyünk el annyit, a mennyit lehet és a mennyivel szintén kínálgatnak bennünket. Így történt meg aztán, hogy versenynek is beillő sietséggel estünk neki a koronkénti államsegélynek, nem egyetemes, a legégetőbbnek mutakozó szükségünk sürgős enyhítése, hanem, bár szintén elsőrangú, de mégis csak részleges célok végett.

Az a protestáns egyház, a melynek sok helyen düledező templomaiba, kínzó gondoktól gyötört, kopottas, néha bizony foltozgatott ruhájú lelkészek jártak, *mint tanító egyház*, jó részben magára vette az oktatásnak és közmívelődésnek első sorban állami gondjait s az oktatás magasabb köreiből versenyre kelt az állammal. Egyházmegyék és egyházkerületek valósággal ontották a felterjesztéseket a konventre, a melyben nélkülözhetetlen, országos, közkulturális, nemzeti stb. hivatású elernyedett gymnasiumokat, sőt akadémiákat ajánlottak az állami segélyre s akárhányszor volt rá eset — s ez így megy ma is — hogy a konvent csak egy-egy üléséje alatt, egy pár százezer forint államsegélyért tett felterjesztést az államkormányhoz; mert ezt így kívánta az egyház egyeteme; mert ha csak mérsékli is bizonyos tekintetek miatt a versenyt, ez nyilván rossz vért szül vala, sőt azonnal kész a részrehajlás szemrehányása.

Dehát ez bűn talán, hogy így teszem a szemrehányásokat? Hát az iskolák nem vete-ményes kertjei-e az egyháznak, világosság forrásai a protestáns egyháznak?

Dehogy bűn; csak felfogásom szerint s íme, most már a végeredmény szerint is, nem jó végeredményre vezető egyházpolitika az 1848: XX. t.-cikk és az állami segély kérdésében.

A *dotációcskára* vezetett! És pedig egészen természetesen.

Az az államkormány, a mely a magyar kultúra fejlesztése végett, eltagadhatatlanul, nagy akadályokkal és sok erélyvel küzd; a melynek úgy, a mint ma a felekezeti viszonyok megcsontosulva vannak, magának elegendő segélyforrásai nincsenek; a mely jól látja, hogy egy jogaival háttérbe szorított felekezet örül neki, ha valamit kaphat; ha a faltól egy pár lépésre előbb mehet: az az államkormány, ha még egyszer oly szabadelvű és bátorságra hajlandó is talán, nem fog eltérni a dotá-

ciócska-féle kielégítési módszertől; örülhet jó szerencsájének, ha sok bajai és más természetű küzdelmei között, így kijöhet s nem fog hozzá nyulni, mert ez idő szerint nem is nyulhat, az 1848. XX. t.-cikk ekzekválásához, akkor, a mikor ehez a legelső lépés a teljes mértékű vallásegyenlőség, roppant nagy horderejű konkvenziáival: az uralkodó vallás, a regnum marianum megszűnésével, a papi javak igazságos hovaforrásával.

Ismétlem: távolról sem a konvent, hanem az egyetemes protestáns egyházfelfogás államsegélyügyi politikájának gyümölcsei ezek s közöttük a *dotációcska*, egészen természetes és megfelelő érésűek... Az 1848: XX. t.-cikk később érő mannáját türelmetlenségünk, nagy éhségünk miatt, elvettük az egyháztól s — óh be fáj kimondanom e szót — a lelkészeketől s bizonyára jó, nagy és nemes célra fordítjuk ugyan; de talán mégis jobb lett volna, ha inkább várunk érése után; várunk, csekély jelentőségű nézetem szerint legalább addig, míg az államkormány, elibe már korábban tett felterjesztéseink alapján, először maga mondja meg, hogy mennyi az, a mennyivel a protestáns egyház jogos igényeit kielégítenie szándékában van és a mennyivel kielégítenie módjában áll...

Igy még egészen nagylelkűség is leend, ha a *Gergely Károly* tisztelt kollegám *dotációcskája* a 800 forintig fog emelkedni.

De hát mindezek, természetesen, most már túl vagyunk; a tényleges helyzeten alig változtathatunk s a történetek felett való elmélkedés vagy visszaemlékezés legfeljebb tanulságra, óvatosságra figyelmeztet bennünket.

A mint én látom: most már a magyar protestáns egyház alighanem maga, hosszabb időre lemondott az 1848: 20. t.-cikk elveinek igaz értelemben való érvényesítéséről. Attól óvakodjunk tehát, hogy jövőre is szétforgácsoljuk erőnket s gyengítsük az államkormányt bizonyára emelkedő mérvű segélyezési jóindulatában.

Ez fog pedig ismét kikerülhetetlenül bekövetkezni, ha ott, a hol erre igazi szükség nincs, luxust üzünk az iskolákkal; ha államsegélyt kérünk még jogakadémiákra, theológiákra is s ha eljutunk odáig, a hova még az újabb jelek szerint is közeledünk, hogy mai napság már ujjainkon meg lehet számlálni az államsegély nélkül való, tehát egészen érintetlen protestáns szellemű gymnasiumokat; s hogy mai napság már, szinte a protestáns önalkotás szelleméről való abdikálás, a magunk lábán való járásnak még csak megkísérlése is; a miben

egyébiránt most nem keresem azt, hogy milyen drága ára van az iskolai államsegélyeknek, — mert erről a szerkesztő úr engedelméből majd egy más alkalommal — hanem azt bátor vagyok állítani, hogy az eddig követett mód egyik biztos eszköze leendő jövőre is a — *dotációeskáknak*.

Mitrovics Gyula.

A dr. Kecskeméthy-féle világi papok és világi világiak.

„A tizenkettedik óra int: vessük az eke szarvára kezünket, mert félő, hogy az éj elközelget! . . .

Igy inti dr. Kecskeméthy István, a Prot. Egyh. és Isk. Lap 27-ik számának vezércikkében, a református lelképásztorokat.

Es mit csináljunk akkor, ha kezünket az eke szarvára vetjük? Imádkozó, bibliát magyarázó, beszédet tartó „világi papok“-kal vegyük magunkat körül s ezekkel együtt, ezeknek közreműködése, segédkezése mellett kezdjük meg és folytassuk az evangélizáció munkáját. Ez a „jó tanács“ van adva a fenti kérdésre feleletül az említett cikkben.

Tanács, kalács nélkül! Nemesak kalácsot nem ehetnek jövőre a református papok, ha ezt a tanácsot követik, hanem kenyeret sem olyat, a mit mint okleveles papok keresnek. El kell dobniok oklevelüket s az eke szarvára vetvén kezeiket s ülven a csizmadia tőke mellett, világi papokká kell lenniök. Másként nem élhetnek meg. Most már látom, hogy csakugyan van rendszer az örültségben is!

Ha csak elemi osztályokat végzett, csak írni-olvasni megtanult földmivesek, mesteremberek azok, a kik *jó segédek* lehetnek egy református lelkész mellett, az evangélizáció munkájának, az evangéliom hirdetésének széles mezéjén; ha csak az ilyen evangélistákból álló „szövetség“ a legjobb támogatója és segítője a református lelkészeknek „a jó munkában“: akkor nemesak „theologiai fakultás és doctoratus“ nem szükséges Magyarországon a ref. egyház részére, — hanem el kell törölni a meglevő theologiai akadémiákat, papképző intézeteket is azonnal, kérélehetetlenül. Minek akkor tanult papokkal hirdettetni az evangéliomot, magyaráztatni a bibliát, tartatni az egyházi beszédeket, ha egyszerű földmivesek s mesteremberek is sikerrel végezhetik ezen kiválóan lelkészi funkciókat? Ha csak az ilyen „igehirdető“ szövetsége valósíthatja meg a *hitel* a gyakorlati életben, teheti virágzókká az evangéliomi egyházakat s terjesztheti az evangéliomi igazságokat: minek akkor roppant költséggel külön tanintézeteket tartani fenn, minek akkor theologiai tudományok, görög és zsidó nyelv tanulásával gyötörni ifjainkat csak azért, hogy olyan „jó munkát“ végezzenek, a mit *kívánt sikerrel* végezhetnek földmivesek és csizmadiák is?

Ha az egyházi élet munkáját „mindenki“ végezheti; ha az üdvösségnek egyénivé tételét „mindenki“ eszközölheti az által, hogy ő maga is *titkon*, ajtaját bezárolva és mások előtt is *nyilván* imádkozik: nincs szükség azon intézetekre, melyek az Ur szőlőjének munkásait képezik; nincs szükség ilyen külön *szakértő* munkásokra sem. A csizmadiák hegyes árja megöl minden filokszertát biztosan abban a szőlőben. Szóval „az egyetemes papság elve“ úgy, a mint azt dr. Kecskeméthy István úr felállította, teljeseen kizárja azt, hogy szükség lenne bármi

tekintetben is tanult lelkészekre, — tehát nincs szükség lelkészképző tanintézetekre; még kevésbé kellene theologiai fakultások és doktorátusok.

Harminczkilencz éves fennállásának ideje alatt soha, de soha sem hozott még a Prot. Egyh. és Iskolai Lap majdnem közvetlen egymásután ellentétesebb két cikket, mint a melyeket a 27. és 29-ik számok tárnak az olvasó elé. A 27-ik szám vezércikkét nem olvasta, nem olvashatta a 29-ik szám vezércikkéért az írója. Ha olvasta volna: oda tette volna a végére, hogy theologiai fakultásra és doktorátusra azonban nincsen immár szükség, mert dr. Kecskeméthy István úr sem fogja többé hasznát venni az ő dr.-ságának, — egyszerű vámosokból és halászokból alakítván meg azon „szövetség“-et, mely „épen a tizenkettedik órában“ alakult meg. Éjfél 12 óra az, tehát a sötétség és nem a világosság országának az órája, tisztelt olvasó! Az az óra ez, mely alvásra hív és nem ebédre az Urnak asztalához. Tehát „vámosokból és halászokból“! Igaz, hogy a Krisztus csakugyan ilyenek közül választotta, az Irás szerint, az ő tanítványait. De én nem hiszem, hogy azok a vámosok és halászok csak annyit *tudtak*, mint a mennyit a dr. K. I. úr földmivesei és csizmadiái *tudnak*. Többet, hasonlíthatlanul többet tudtak azok ezeknél. Az „egyszerű“ jelző, a tanítványokkal szemben, nem a „tudás“-ra vonatkozik, hanem az *életmódra*.

De tegyük fel, hogy a Krisztus tanítványai „tudás“ és az „egyházpolitika“ tekintetében csakugyan egy színvonalon állottak a dr. K. I. úr politikai csizmadiáival: ezen feltevés és megengedés mellett sem szabad feltennünk, annyival kevésbé szabad megengednünk azt, hogy a dr. K. I. „világi papjai“-nak számától függ a református papok székeinek erőssége is, díszessége is, kellemessége is. Én azokon a székeken érzem a „csiriz“ szagot. Az pedig nem igen kellemetes. Én látom, hogy azoknak a székeknek a lábái csak csirizzel vannak oda ragasztva. Akkor pedig nem állhatnak erős lábon azok a székek. A díszítmények díszességét is a csiriz díszteleníti el azokon a papi székeken. Én tehát ilyen székebe nem állok bele. Ha ilyen székek lett volna az ágyai templomban: én azt rég kilöktem volna onnan; nemhogy még ilyen széket akarnék szerezni a régi papi székek helyett, melyben csizmadia nem állott még az én itt létem alatt s nem fog állani ezután sem!

Hadd recsegjen, sőt ropogjon is ez a papi szék; hadd vedljék a torony is, de én nem fogok szerezni olyan „világi papok“-at, a melyeneket dr. K. I. ajánl . . . nem még akkor sem, ha rádól a torony a mostani papszékre.

Inkább veszzen és pusztuljon el mind a kettő, t. i. a torony is, a szószer is, mint a „világi világiak“ elleni küzdelem harcában földmivesek- és mesteremberekből toborzott „világi papok“ legyenek erősségei, díszei az én papi székemnek . . . s az ilyenek szövetséges seregét kelljen nekem diadalról-diadalra vezetnem! . . .

* * *

Igy érzek, így gondolkozom én, mert tudom, hogy a keresztyénséget, a Krisztus evangéliomát nem „tudatlan“ emberek terjesztették el, tették világra ható erővel bírónak, — hanem főként az az apostol, a ki egy Gamáliele lábainál „tanult“.

Ma is csak azok lehetnek hirdetői az evangéliomnak, csak azok biztosíthatják a Krisztus evangéliomának üdv szerző hatását, a kik a Gamálielek lábainál tanulnak.

Nem az a baj, hogy tanult papok tanítanak a ref. templomokban, hanem az, hogy nem mind dr.-ok a református papok. De olyan dr.-ok ám, a kik Magyarországon levő ref. theologiai fakultáson fakultáltak és nem *idegen* fakultásokon.

Egy ilyen fakultásnak mihamarabbi felállítására int a 12-ik óra; azért vessük kezünket az eke szarvára, lépünk a cselekvés terére, hogy mihamarabb ilyen fakultás legyen Magyarországon. Mert csak egy ilyen fakultás, azaz csak egy Magyarországon felállítandó református theologiai fakultás képes igazi református dr.-okat nevelni és elfordítani egyházunkat azon Kecskeméthy István-féle dr.-ok által kimutatott beteges iránytól, a melynek dédelgetője egy idő óta a Prot. Egyh. és Isk. Lap is csak úgy, mint a Szalay „Keresztén” ujsága.

Hejh! ha Ballagi értesülne effelől valamiképen, — megfordulna sírjában bizonyosan, mint megfordult *iránya* „az ő” lapjának is.

Épen olyan kalácsnélküli „jó tanács” ez is: „a régi irányeszmé, az *egyetemes papság* eszméje legyen uralgó egyházunkban; a régi *czél*, az *üdvösség* ragyogjon újra előttünk s akkor a pokolnak kapui sem vehetnek rajtunk diadalmat!”

Vajjon csakugyan nem-e? . . .

„Egyetemes papság” mit jelent, mit jelenthet mást, mint azt, hogy legyen pap *mindenki* a református ekklézsiában. A mi megint azt teszi, hogy a *gyülekezetben* imádkozhatik, olvashat és magyarázhat bibliát, tarthat beszédet az egyszerű földműves és mesterember is.

Hát nem nazarénus, nem baptista elv-e ez? . . . Ha ez nem az, akkor nincsen is sem nazarénus, sem baptista elv tulajdonképen.

A reformáció élő tiltakozás azon meggyőződés ellen, hogy egy templomba több kell egy papnál. A ki ezt nem így vallja, a kinek nem elég egy pap egy templomba: az nem református semmiképen sem. Más a „királyi papság”, a miről az Irás szól és más az egyetemes papság, a mit dr. K. I. tett a református egyház irányeszméjévé.

Ha lehetne is irányeszméje a ref. egyháznak a *királyi* papság eszméje: nem lehet irányeszméje egyzersmind az *egyetemes* papság eszméje is.

Két irányeszmé egy *czél* felé nem vezetett soha, nem vezet tehát ma sem.

Én épen az egyetemes papság eszméjét tartom azon pokolnak, a melynek kapui előbb-utóbb diadalmat vesznek a ref. egyházon.

Ne az egyetemes papság eszméje legyen tehát a ref. egyház irányeszméje, hanem a „theologiai fakultás és doktorátus” mihamarabbi felállítására irányítsa egyházunk minden ő törekvését, hogy mihamarabb csak azok lehessenek református papok Magyarországon, a kiket ez a fakultás fog fakultálni . . . s fogyjanak el mihamarabb e haza földéről azok a telivér dr.-ok, a kik a ref. magyar egyház sebeit is „angol” flastrommal akarják gyógyítani, noha ezt a flastromot nem „állja” az a seb.

* * *

A régi *czél*: az „üdvösség” volt; ez legyen a *czél* most is, — azt ajánlja dr. K. I. úr.

A ref. egyház buzdította ugyan az egyháztagokat mindig az üdvösség megszerzése felé irányított törekvése, de nem hívott senkit az üdvösségre ezen szavakkal: ide jöjjetek, mert csak itt idvezülhettek!

A nagy reformátorok épen azért szakítottak az „egyedül idvezítő” egyházzal, mert az ő meggyőződésük az volt, hogy nem az egyház idvezít, hanem az a hit, a mely meghalt állat jó cselekedetek nélkül.

Ezt a hitet tenni tulajdonunkká, vagyis „hinni és jót cselekedni” legyen a *czél*, a mely előttünk ragyogjon . . . és akkor csakugyan a pokol nem vesz diadalmat rajtunk. Az üdvösség egyéni elnyerését csak az a hit biztosítja, a mely jó cselekedetek nélkül meghalt állat, az Irás világos tanítása szerint. Ez az igazi református elv, a mit vallanunk kell.

Azok, a kik idáig lehullottak s folyvást hullanak egyházunk fájáról, nem ezt az elvet vallják, — tehát nem reformátusok. Hadd hulljon azért a férgese annak a gyümölcsnek s ha mind férges, hulljon le mind; de azt nem szabad hirdetni, a mit a nazarénusok, a baptisták, a római katolikusok hirdetnek, hogy csak az találja meg az egyéni üdvöt, a ki nazarénus, a ki baptista, a ki római katolikus.

Tudományt hirdessünk és ne a bolondoskodók, ne a büvölök-bájolók nyomdokain járjunk: s akkor „az éj”, a melynek elközelítésével fenyegetőzik dr. Kecskeméthy úr, nem fog elkövetkezni soha! . . .

Ágva, 1896. jul. 23.

Nagy Sándor,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

A református népiskola.

I.

Egy kis tanügyi politika.

1868-ban, a mikor divatos jelszavá lett: „a kié az iskola, azé a jövő”, az állam minden áron át akarta venni, a felekezetek pedig áldozatok árán is meg akarták tartani a népiskolákat. Most, a közoktatásügyi törvények megalkotása után csaknem 30 évvel, fordított viszony állott be. A felekezetek egy része szívesen lemondana népiskoláiról, az állam pedig a viszonyok komoly mérlegelése mellett csak a fakultatív államosítás híve.

Népiskolákat nemcsak felekezetek, községek, társulatok, hanem egyes emberek is jogosítva vannak a törvények korlátain belül és a törvényes kívánalmak megtartásával fentartani; sőt az állam jól felfogott érdeke az, hogy a népiskolák által kitűzött céljai elérésében egyesek, társulatok, községek és felekezetek segélyére siessenek.

Az állam azonban a lefolyt 29 év alatt sokat tapasztalt.

Tapasztalta, hogy a mi polyglott, faj és vallás-jelleg szerint elkülönített hazánkban, míg más felekezet pártikuláris érdekek ápolásáért ragaszkodott és ragaszkodik népiskoláihoz, addig ezt a református egyház a magyar nemzeti eszmék megvédésének szempontjából is tette. Tapasztalta, hogy most, a midőn a tanügyi kongresszus lelkesedéssel hangoztatja az egységes nemzeti iskolát, a kifelé gravitáló fajok és felekezetek még görcsösebben ragaszkodnak iskoláikhoz. Akárhány oláh pap terjeszt fel az államhoz tanítója fizetéséről hamis adatot, csak hogy az állami segélyt igénybe ne kelljen vennie s ezzel kapcsolatban az állami beavatkozástól ne kelljen rettegni. Tapasztalta, hogy minket reformátusokat *ebből a szempontból* ez a kérdés nem érdekel. Mert a mi népiskoláink mindig nemzeti iskolák voltak, a nemzeti eszmék szolgálatában állottak és állanak; előttünk a felvetett nemzeti iskola eszméje

nem új, hanem egykeletű a reformációval, s állandóan irányadó marad, míg egy magyar református népiskola lesz, mert a reformátusoknak nincs külön nevelési elvök, irányuk, céljuk; az az általános embernevelés elvével, irányával, céljával *egy és ugyanaz* s az általános emberképzésen kívül alsóbb és felsőbb rangú iskolái a magyar nemzeti műveltség felszentelt templomai voltak és lesznek is. Ezért nevezi a köznép vallásunkat *magyar vallásnak* s iskoláinkat *magyar iskolának*.

Az állam tehát, mely más faj és vallásjellegű népiskoláknál nemzeti létünk folytonos ostromlót iskoláinkban pedig saját szilárd támaszát látja, a fakultatív államosítás híve lett; hű szövetségeseit nem zavarja, allattomos ellenségeit pedig ezen a ponton is szigorú felügyelet alá veszi.

Mi már ez, mint a Révész Imre 1868-ki tanügy-politikájának helyeslése. Ha a nemzet teste egységes egészet képezne, — úgymond Révész Imre — én is az államosítás híve volnék, de egy olyan polyglott államban mint hazánk, jöhetnek idők, a mikor a ref. egyház eltemetett iskolai autonómiáját a körmünkkel is felkaparnók.

Ez, iskoláinkkal szemben az állam álláspontja.

Hát a református egyházé?

29 év óta a református egyháznak a népiskolák *dologi érdemére* vonatkozó kiadása legalább is háromszorozódott. Az iskola, de jól megjegyezzük, az *iskola dologi érdemére tett kiadás* minden, folytonosan feljebb csigázott jövedelmet elnyelt. Az iskolák *személyi érdeme* pedig, t. i. a tanítók fizetése csekély kivétellel maradt a régiben. Nincs egymás szemére mit vetnünk; úgy maradt a lelkészeké is.

A népoktatás ezen egyoldalú fejlesztése nem is hagyta bosszulatlanul magát. Üresek lelkész és tanítóképző intézeteink s félő, hogy maholnak üresek lesznek kisebb parókháink és népiskoláink is.

Az egyházközségek pedig csak a folytonosan növekedő terhet érezték, s a *dologért* átvitték a gyűlöletet a *személyre*. Mert én úgy vélem, hogy *egy közintézmény azon arányban válik népszerűtlenebbé, a mely arányban annak fenntartására áldozatokat kell hozni*. És ha jól sejttem, az iskolákért hozott s folytonosan növekedő terhet is egyik oka az egyház és iskolák iránti elhidegülésnek s igen sok helyen a lelkész és tanítók iránt titkon táplált gyűlöletnek. Pedig mi a tagokkal együtt szenvedtünk és szenvedünk. 29 év óta nagyot változott a világ; nehezebbek a megélhetési viszonyok s bár a fizetés a régi maradt, megnövekedtek az igények. Nincs olyan tisztviselő és hivatalnok, a kinek fizetése kedvező változáson ne ment volna át; a református papot és tanítót még mindig csak egy jobb jövő reménye táplálja. Pedig mi lelkiismeretes munkánk után is igazán nehezen élünk. Hogy csak egy példát hozzak fel, ma már egy 600 frtos díjazású lelkész vagy tanító, közepes tehetségű gyermekét legjobb akarata mellett sem adhatja tanulói pályára.

Igaz, hogy ha munkás, élő hit volna a tagokban s a lelkesedés tüze a régi fényben lobogna, még a hívek áldozatkészségével sokat építhetnénk. De hol állunk ehez a mai sivár, önző korban, a mikor igen sok helyen az állami adó 100%-jét viselik közteher gyanánt s a földhöz ragadt lelkek csak a göröngyöt látják s nem tudnak többé hinni, reményleni és szeretni.

És mit kíván a hozott nagy áldozatokért viszonyszolgálat fejében az egyház? Jó református népiskolát. Az a református jelző csak azt jelenti, hogy oktatásunknak azon egyház *hit és erkölcsi elvei adják meg*

a színezetet, a melynek szolgálatában állunk; hogy növendékeink tudják a mi hit és erkölcsstanunkat, énekeinket és imádságainkat. Hol állunk mi ehez? Messze, nagyon messze. S a társadalom ámulva nézi, hogy a sokféle anyaggal megterhelt népiskolai tanulók, mily szellemi szegénységgel lépnek ki az életbe. Ennek is megvan a maga oka, a mit azonban az iskolák belélett tárgyzó közleményemben fogok fejtegetni.

A református egyház tehát a mérleg egyik serpenyőjébe teszi az iskolákért hozott nagy áldozatokat, a másikba pedig az *államsegély iránt támasztott jogos kívánalmait*. Mert kénytelen vele. Mert látja, hogy 29 év óta azért van anyagi tengődésre kárthatva, mert az iskola dologi érdeme mindent elnyelt; látja, hogy lelkészeinek és tanítóinak a változott viszonyok szerinti tisztességes díjazást a legjobb akarata mellett sem adhatja meg s e miatt már is beállott a lelkész és tanítóhiány; látja, hogy a tanítói fizetés rendezése s a korpótlék kérdése miatt anyagi helyzete türethetlenné válik, s ha nem akar a biztos romlás szélére jutni, kénytelen államsegélyért folyamodni.

Semmit sem lehet könnyebben megindokolni, mint a ref. egyháznak nyújtandó államsegély méltányosságát.

A református egyház keletkezése óta mindig a magyar nemzeti eszmék szolgálatában állott; az államnak most is teljesen megbízható szilárd támasza; 29 év óta pedig *milliókra menő áldozatokat hozott az állam helyett a népiskolákért*.

Nem akarok, — mert nem is értek hozzá — az állampolitika utvesztőjére lépni; reményelem azonban, hogy az állam és egyház között autonómiánk megcsorbítása nélkül létrejöhet az egyezmény. Mert egy olyan polyglott államban, mint hazánk, a magyar ref. egyház autonómiájának fenmaradása az államnak épen olyan érdeke, mint volt eleitől fogva, ismét ez az autonómia legyen a szabadság mentővére.

Az állam most azért a fakultatív államosítás híve, mert a református iskolákban saját szilárd támaszát látja. Államsegély adása után sem kell ezen iskolai politikának megváltozni; mi tőlünk, az autonómia véd-bástyáján belől ne attól féljen, hogy haza és nemzetellenes törekvéseket ápolgatunk, hanem annak örüljön, hogyha valamikor olyan elem kerülne a kormány élére, mely ilyenféle kísérletekre bocsátkoznék, mi ezen bástya mögött vállat-vállhoz vetve azt az elemet elsepernők.

Én azt hiszem, hogy nehéz anyagi viszonyaink között a ref. népiskolákkal szemben a fentebb elmondottakban van kifejtve az egyház helyes álláspontja.

Hát a református néptanítóké?

Minket, személyünket illetőleg két dolog érdekel. Egyik a fizetés, másik a felügyelet. A mi a fizetést illeti, reánk tanítókra nézve egészen másodrendű kérdés, hogy az állam vagy az egyház fizet-e. Fődolog az, hogy minél többet és minél pontosabban adjanak. Másként áll a dolog a felügyelet kérdésével.

Az állami bürokratikus rendszerből kifolyólag, különösen egy olyan alsó rendű hivatalnoknak, mint a tanító, keserves helyzete van. Hivatali főnöke, igen sokszor mellétekintetek miatt ide oda helyezgetheti, a nélkül, hogy eljárását csak indokolni is tartoznék; az állami tanító egy akaratnélküli gép, a feljebbvalójának intésére mozog, most jobbra, majd balra.

Nem így van ez nálunk református tanítóknál. Mi, ha kötelességünket lelkiismeretesen végezzük, a legteljesebb szabadságot élvezük. Visszaélések nálunk is történhetnek, a miket én két okra viszek vissza. Egyik az, ha a lelkész az egyháznak, mint intézmény-

nek adott jogkört a maga személyi jogkörének kiszélesítésére használja, a másik pedig az, ha a tanító a törvénytől való függést nem respektálja. *Pedig éppen a törvénytől való függés az, mely a református néptanítót teljesen szabaddá és függetlenné teszi.*

Ismerek egyházközségeket, szeretem hinni, hogy a t. olvasó is, a hol lelkes és tanító ismervén az elbők szabott hivatali jog és kötelességkört, a legjobb egyetértésben élnek az egyház, iskola és község kimondhatatlan hasznára.

Önmaga ellen vét az a református néptanító, aki a mi iskoláink államosítása után sóvárog s a helycserét csakhamar megbánná; de, — bár vannak is kivételek, — nem ismeri az a lelkes a ref. tanítói közvéleményt, a ki bennünket az állam karjai felé való gravitálással vádol; nem kecsegtet minket oda a fizetés, s még kevésbé a felügyelet.

Mi meg vagyunk a gazdával elégedve s vele együtt szenvedünk; s ha majd a mindennapi kenyeret sem tudja megadni, akkor is fájó szívvel cserélünk gazdát. De egyben nyugodt lehet. Mi mindig magyar református néptanítók maradunk; hű fiait az államnak és egyháznak, ápolói és terjesztői a nemzeti eszméknek és vallás-erkölcsi életnek s megbízható és szilárd támaszai mindazon intézményeknek, a melyek velünk együtt az embernevelés nagy és fontos szolgálatában állanak.

Csak a tanítóképezdek teljesítsék nagy és nemes feladataikat, a miről jövő közleményemben fogok szólni.

Földes, 1896. aug.

Vincze József.

Iskolai értesítők.

Ha szinte már, az 1896/7. tanév elközelgése miatt csak vázlatosan is, jelezzük

10. A **sárospataki ev. ref. főiskola (akadémia és gymnasium) értesítőjét az 1895—96. iskolai évről.** Összeállították dr. Finkey József akad. és Szinyei Endre gymn. igazgatók. XL. évfolyam.

A terjedelmes füzet 104 oldalon, négy szaktanári székfoglaló értekezést közöl. Ezek között első helyen olvasható Rác Lajos gymn. tanártól „A mai psychologia álláspontja“ (5—28. l.); tartotta 1894. szept. 7. Ezután következik Csontos József gymn. tanártól „Historiai vonatkozású értekezés Hadriánus korából“ (29—50. l.); felolvasta 1895. szept. 7. Ugyanekkor tartotta Finkey Ferencz dr., jogakadémiai tanár „A büntetőjog alapjairól“ szóló értekezését, míg Ellend József gymn. tanár beiktatása 1894. szept. 17-én történt, a most közzétett székfoglaló felolvasása kapcsán, melynek címe „Az áramgerjesztés tüneténye és főbb kísérleti törvényei“ (83—104. l.).

A székfoglaló értekezések után közzétett „Jelentés a sárospataki ev. ref. főiskoláról általában, különösen a főiskola akadémijáról“ felöleli az intézet múlt tanévi életének összes jelentősebb mozzanatait. Ezek jelzése folyamán megemlíti, hogy egy év alatt ketten távoztak el az intézet köréből Debreczenbe... anyagi okok miatt. Az első félévben működött 14 rendes, 1 segéd, 4 rendkívüli tanár 157 órán; a második félévben 1 rendkívüli erővel kevesebb, 146 órán. A hittanhallgatók létszáma első félévben 37, másodikban 36, a joghallgatóké 84 és 72 volt. A kitévő 12 pályakérdés közül kettőre nem érkezett pályamunka, de a beadott munkák eredményével a tantestület egészen meg volt elégedve. A főiskolai könyvtár vétel és ajándékozás útján szépen gyarapodott;

állománya azonban nincs jelezve. Szaporodott a természetrajzi gyűjtemény s a természettani muzeum is. A „Sárospataki irodalmi kör“ csendes, de sikeres működésének immár 23-ik évét futotta meg a lefolyt esztendőben, a mikor bevétele 2528 frt 32 kr., kiadása 2465 frt 59 kr. volt. A tápintézet ellátása 12,903 frtba került. Az akadémiai ifjusági egyletekben volt élet és mozgás, de a pénztári mérleg szerint, nem mindenik egylet vagyoni állapota mondható biztonságosnak. Így p. o. a jogász-egylet tőkéje folyton fogy; az akadémiai torna-egylet összes pénztári maradványa 6 frt 55. kr. s az olvasó-kör 37 frt 41 kr. aktívájával 265 frt passiva áll szemközt. Másfelől azonban a hittanhallgatók segítő egyesülete és szeminárium könyvtára szép fejlődést mutat; az előbbinek vagyona 2161 frt 10 kr., az előző évi mérleggel szemben 160 frt 76 kr.-nyi gyarapodást tüntet fel, — míg az utóbbi állománya 102 darab mű s készpénze 64 frt. Az akad. ifjusági könyvtár elavult könyveinek kijavítása tetemes kiadást igényelt, így is a vagyoni állás 568 frt 85 kr.-ra rug s a könyvállomány 3717 darab és számos füzet. A „Tompai szobor-alap“, mint külön tőke 1448 frt 45 kr., a betegsegélyző-egylet pedig 7095 frt 59 kr. vagyonnal rendelkezik. A millenniumot a kollegiumhoz méltóan ülték meg s részt vettek az ezredéves kiállításban is.

A főgymnasiumban a más vallású hitoktatókon kívül 14 tanerő működött. Két tanfolyamban tanították a francia nyelvet is, melyet a 4 felsőbb osztályból 23 tanuló hallgatott. A 8 osztályba felvételre az év folyamán 468, vizsgálatot tett 436 tanuló, kik közül 372 ev. ref., 10 ág. h. ev., 36 r. kath., 9 gör. kath., 9 izraelita vallású volt. A rendes tantárgyakat véve, minden tantárgyból jeles 40, jó 96, elégséges 198. Egy tárgyból 45, kettőből 34, több tantárgyból 23 kapott elégtelen osztályzatot. Érettségi vizsgát tett jelesen 2, jól 6, egyszerűen 9 ifju; javításra utasított 7, ismétlésre 2. Szép dolog volna, ha a theologiai pályára jelentkezett 12 ifju közül egy sem másitaná meg az akkor nyilvánított szándokát. Az értesítő név szerint felsorolja a jövő tanévre tápintézetbe felvett ifjakat s részletes tájékoztatást közöl a jövő évi felvételre vonatkozólag.

11. Hasonló kivonatban szólunk a **pápai főiskola értesítőjéről**, melyet Horváth József dr. akadémiai és Kiss Ernő gymn. igazgatók adtak ki. Az ezen kollegium életének 365. évéről szóló értesítő, az új főgymnasiumi épület ünnepélyes felavatásának megleghangu leírásával s P. Szabó Károly és dr. Szakal Károly elhunyt kartársaknak kegyeletes emléke felújításával s az ezredéves ünnepség lelkes megülésének jelzésével kezdődik. Ezután olvasható Györi Gyula székfoglaló értekezése a Toldi-kérdésről (3—26. l.) és Faragó Jánosé „az objectivitás Homerosnál és Virgiliusnál“ cím alatt (29—65. l.). A theol. akadémián működött öt nyilván. rendes professor és a közegészségtant előadta a főiskolai orvos; a gymnasiumban tanított 11 rendes és 1 ipariskolai tanár, öten pedig segédkeztek. Hittanhallgató volt év elején 28, év végén 26. A gymnasiumban beiratkozott 398, vizsgát tett 382 növendék, kik közül 209 ref., 34 luth., 62 r. kath., 77 izr. Jeles volt százalékokban számítva 7%, jó 17%, elégséges 59%, míg 14% egy vagy több tárgyból bukott. Jelesen érett 5, jól 5, egyszerűen 18 ifju. Javit 6. Ha igaz lesz, ezek közül 8 theologióra szánja magát. Tanári könyvtár állománya 10991 önálló szakmunka 17546 darabban, 97 tudományos folyóirat és 1608 vegyes mű. Az ifjusági könyvtárban van 1778 tankönyv és 1358 ifjusági olvassmány. Nagy gondot for-

dít az előjáróság a testi nevelésre és az egészségügyre. A köztartást rendezték, úgy hogy csekély költséggel még reggelit is kaptak a tápintézetben levő ifjak. Nagyon megszívlelendő tanácsot ad ezzel a kérdéssel kapcsolatban dr. Steiner József főiskolai orvos, mikor arra figyelmezteti a szülőket „ne mulasztás el gyermekeiknek meleg reggelit is adni, mert e csekély költségért egészséget vásárolnak fiaiknak, a kikért oly nagy áldozatot hoznak.“ Az önképzőköri munkálkodás folyama keskeny mederben haladt; legnagyobb ihlet szállta meg a népdal-költő ifjakat, a mit abból látunk, hogy egy 10 frt népdal pályázatra hatvan versenydarab adatott be, míg az irodalmi és történeti értekezési pályázatra egy egy vállalkozó akadt csupán, holott itt a díjak jóval magasabbak voltak. A gymnasiumi ifjusági segélyegylet Faragó János tanár odaadó vezetése mellett szépen gyarapodik; 56 tanulónak nyújtott könyvszegélyt 204 darab könyvvel s 30 tanulónak pénzszegélyül 150 frtot osztott ki. Ezenkívül ösztöndíjak, köztartás és tandíjelengedés czimén sok jótéteményben részesültek a szegénysorsu növendékek. Az új főgymnasiumi épület ott áll, mint szent áldozati oltára Istennek, a hazának és a tudományoknak. Vajha jövő története tiszta lapjaira, mennél több, dicső, üdvös és követésre buzdító tényleket jegyezze fel az elfogulatlan krónikás!

12. Az *erdélyi ev. ref. egyházkerület theologiai fakultásának értesítője az 1895—96. iskolai évről. Szerkesztette Kenessey Béla igazgató.*

Minden nagyobb igény nélkül, 85 oldalnyi terjedelemben jelent meg, e legifjabb hazai felsőbb tanintézet első évi értesítője. Szerény a hang is, melyen első nyilvános kilépésekor megszólal az intézet igazgatója, a ki a fakultás történetét beszéli el bevezetőül 12 lapon. Nem volna tapintatos eljárás ez adatok jelzése alkalmából bírálatot mondani egyről másról, a mit pedig talán némely körök időszerűnek is, szükségesnek is tartanának. Kinek-kinek a munkája nyilvánvalóvá lesz és hogy kinek-kinek milyen a munkája, a tűz meg fogja próbálni. Most csak az eddigi modorban jelezzük, hogy e theol. intézetben öt rendes tanár működött, a hallgatók száma pedig az első félév kezdetén 34 volt, kik közül a tanévet elvégezte 22. Az alapvizsgán 1 jeles, 1 jó, 4 elégséges eredménnyel ment át; kápláni vizsgálatot tettek öten, második kollokvált tizenketten. Az évet végzett 22 ifju közül kollokvált jelesen 5, jól 11, elegendően 2. Javitóra 3, pótszigorlatra 1 utasított. A könyvtár — mely egészen új alapítás — már 1708 müből áll 3040 kötetben illetőleg füzetben. Költségeire költségvetésileg évenként 500 frt van felvéve. A convictus bevétele 3192 frt 52 kr. kiadása 6744 frt 82 kr volt. E költségben nincs benn az épület fűtése, világítása s más oly kiadás, melynek fejében a theologiai pénztár, a növendékek által beszolgáltatott összegre 3552 frt 30 krt fizetett rá. Az önképzőkörnek 43 tagja volt, kik igyekeztek a töretlen uton legalább jóakatu, lelkes kezdeményezők lenni. Az ifjusági ének- és zeneegylet nyilvános szerepléseivel általános megelégedést vívott ki. Szabatos, korszerű és közfigyelmre méltó az a munkálat, melyet az Értesítő II. részében közöl az igazgató e czimén: „A kolozsvári theologiai fakultás törvényei és rendtartási szabályai.“ Legyen úgy, a mint az ügybuzgó, hivatott igazgató inaugurálja, hogy „ez ifju intézet többről többre, diadalról diadalra mehessen. Annak a kegyelméből, a ki a magvetést megáldja s a ki a plántalásra öntözésre előmenetelt ad!“

KÖZÉLETÜNK.

Egy kevés pótlék a „Végszó“-hoz.

Mindenekelőtt szives elnézést kérek e lap olvasóitól, hogy egészen akaratom ellenére azt a kellemetlenséget okoztam, hogy Nagymaté A. ur „*illedelmes és irodalmi színvonalon álló végszavát*“ olvasniok kellett. Isten látja lelkem, nem is válaszolnék reá, ha úgy szólván, torkon ragadva nem volnék kényszerítve. Egyéb szemem szedett kifejezéseit figyelmem kívül hagyva, három pontra kell röviden felelnem, talán sikerül meggyőzőnöm, hogy nincs igazsága.

Lássuk először a „*szemforgató farizeust*“. A „Debreczeni protestáns lapot“ azóta járatom, mióta első válaszom abban megjelent. A előbbi számokban közölt Referens levelét és Nagymaté ur „*illedelmes korrekcióját*“ úgy olvastam el, hogy felhívták reá figyelmemet, Referens válaszát csak szerkesztő ur figyelmeztetése után („hozta volt lapunk 29. száma“) olvastam el. Első cikkemnek kezeim közt levő másolatában az a zárjel közt oda vetett „Referenssel együtt“ kifejezés nem található; azt kell hinnem ennél fogva, hogy azt az igen t. szerkesztő ur vetette oda minden célzatoság nélkül. De még ha nem így lett volna is, e miatt az ártatlan két szó miatt teljesen indokolatlan oly minősíthetlennül *illedelmes* kifejezésekkel botránkoztatni a mivel közönséget.*

Lássuk továbbá a „*kétszeresen rágalmozót*“. A nyiregyházi iskolában tizenkét kartársammal többször összepróbáltuk Rossini szép énekét („Áldások istene“), amelyet a gyűlés teremben énekelni akartunk, kartársaim ekkor beküldtek, hogy kérjem ki az éneklésre nézve h. esperesünk engedelmét. En ez utasítás szerint azonnal a nyiregyházi lelkészi hivatalszobába mentem, előterjesztvén szándékunkat, kértem beleegyezését: azonban azt a választ kaptam, hogy „ez eddig nem volt szokásban, tehát hagyjuk el, új szokást ne kezdjünk.“ Erről azonban értesítém kartársaimat, a kik a hirt csodálkozással, sőt méltatlankodva fogadták. Soha arra a gondolatra nem jöttem, hogy ilyen vagy bármely ügyben is egy h. esperessel *tanuk előtt* szóljak, avagy beszélgetésünkről *írást* kérjek. Józan észszel ellenkezőnek tartom, hogy én, a ki az ének és dal művészetért rajongok, saját jó szántomból elálltam volna szándékunktól; hiszen köztudomásu, hogy ily alkalmakor az összhangzatos éneklés behozatalát régóta sürgetem s éppen ezen tervnek akartam valóztatásához közeledni, mikor a khórus összeállításán fáradoztam. A törvényes felsőbbbség rendelkezése előtt természetesen meg kellett hajolnunk.

Hogy pedig ennek a dolognak minden logikus ember szerint így kellett történnie, bizonyítja az is, hogy három hónap mulva a nyirbátori templomban tartott rendkívüli gyűlésünkor sem engedett h. esperes ur énekelni, a mit ez uttal fültnak (Rác Gyula nagyhalászi, Korocz József berczeli és Veres János paszabi lelkészek stb.) igazolnak. Meg kell jegyeznem, hogy engem semmiféle indulat vagy elfogultság nem tudna odáig ragadni, hogy ily köztudomásu dolgot és ténylet rágalmozásnak jelentsek ki; sőt többet mondott: nem

* Midőn megjegyezzük, hogy a cikkező urnak a „(Referenssel együtt)“ közbeszúrásra vonatkozó feltevése teljesen alapos s hogy a mellől csak e nézésből maradt el a szokásos *szerk.* szó odatetele: ugyanakkor nem hallgathatjuk el, hogy komoly kérdés körül forgó közleményben ilyen lényegtelen véletlenre csak a kétségbeesett védekezés kénytelen támaszkodni.

vinne rá a lélek, hogy egy paptársamról ilyet feltegyek! Valamint még ezek után is inkább vagyok hajlandó azt hinni, hogy nt. ur nagy elfoglaltatása és terhes gondjai között nem bir visszaemlékezni ez eseményre, mint azt feltenni, hogy egyszerűen letagadja azt.

A másik rágalmazás vádja egy végzetes tévedésen alapul. Nt. ur ugyanis a hátrálékok kérdésében mondott világos szavaimat félreértette. Hát kérem én erről nem tehetek. Ez olyan baj, amin én nem segíthetek, de nem segíthet az olvasó közönség sem, kiket egy értelmetlenségéből származó tévedés alapján, oly *illedelmes hangon* tartott s *oly irodalmi színvonalon álló* kifejezésekkel méltóztatik traktálni. En azon botránkoztam meg, hogy *úgy akart minket némileg megnyugtatni*, midőn a hátrálékok nagy részének veszendő voltáról beszélgetvén, a gyámpénztár nagy veszteségén sajnálkoztunk, hogy azok nagyrésze biztosítva van, mert letartatnak az özvegyektől.*

Ez egészen ellenkezője annak, a mi miatt *rágalmazónak* volt szives minősíteni.

Ezek után még csak néhány szót. Mindig szerencsémnek tartom, ha Referensnek nt. ur szerint *segédje*, szerintem vele egy ügy munkása lehetek. Mert ha az ő tiszteletre méltó keresztyéni egyéniségét némely emberek *illedelmes és lelkipásztori* eljárásával összehasonlítom, mindig bizonyos *saruszijak* jutnak eszembe. Nem tartom megrovásra méltónak senkitől, ha némely kérdésre nézve *más véleményen bátorkodik lenni*, a ki bizonyonyosan nem igen tudná magának megmagyarázni azt a rendkívüli szerencsét, hogy nt. ur egyik szerencsés argumentum gyanánt őt is előrántotta. Az irodalmi vitatkozás igen kényelmes, de követésre egyáltalán nem méltó gyerekes módjának tartom valakit *„illedelmesen“* leszidni a nyilvánosság előtt s a saját modorunktól megijedve, ekkor azt mondani: *nem játszom tovább az úrral!* Ha valósággal oly viszony volna köztünk és nt. ur közt, amint azt feltűntetni szives volt és elhitetni iparkodott másokkal; ha mi csakugyan *„az igazság eltakarói és mások rágalmazói“* volnánk: akkor nt. úrnak rendkívül kényelmes álláspontja lenne a nagyközönség előtt; az igazság lángpallosával sujtogatna reánk s nem megfutamodnék előlünk. Részemről, daczára *„illedelmes“* válaszának, mindenkor készségesen szolgálatára fogok állani ezután is, hogy a közügyre vonatkozó kérdéseket megvitatassam és annak csekély erőmmel hasznára legyek; mert erősebb lelkemben annak szeretete, mint az elfogultság és harag. Bizom az isteni kegyelemben, különösen mert nt. ur is fohászkodik értünk, hogy olykor-olykor jó gondolatokra is fog vezérelni. Annak megítélését pedig, hogy a vitában kinek volt igaza s ki volt *illedelmesebb*: mindenkor a nagy közönség becses ítéletére bízom.

Ibrány, 1896. aug. 24.

Szikszay András.

* Így is szánandó felfogás az intéző köröktől, mikor a még élő és (már olyan a milyen) fizetést élvező lelkész fizetési kötelezettségére azért hunynak szemet, mert úgy is le lehet vonni a követelést majd az özvegyet illető segélyből. . . Soha human törekvést és intézményt nem vertek jobban arcon emberek, mint ezzel az eljárással, a mi annál elijesztőbb körtűnet, mert ez a felfogás nem csak egyetlen egyházmegyében károsította meg a közvagyon s vonta el a hajlék és kenyér nélkül maradt özvegyek és árváktól a néhány forintnyi segélyt, szatirajául a — — gyámintézeti segélyezésnek. Ha oly *keserű* nem volna, azt mondanók, hogy risum teneatis amici.

Szerk.

Főgondnokválasztás.

Főgondnokválasztás ügyében való intézkedés céljából fog összeülni a tiszántúli ev. ref. egyházkerület rendkívüli közgyűlése a következő hét elején, szeptember 8-án. A választás kérdésének helyes megoldása vagyis a főgondnoki tisztségre legalkalmasabb egyén megtalálása legfontosabb, mondhatni életbevágó egyházi érdekeinkkel van összefüggésben, a mely érdekek kiszámíthatatlan hátrányt szenvednének az által, ha a választásnál akár politikai párttekintetek, akár mellékes természetű személyes viszonyok, akár pedig más egyéb olyan szempontok által engednők magunkat vezéreltetni, a melyek az egyház valódi közjavával, a főgondnoki hivatás természetével és az állás méltóságával éppen semmi vagy csupán nagyon távoli vonatkozásban vannak.

Ilyen nagy jelentőséggel bírván a kérdés, nem csoda, alig pár hét múlva a megboldogult főgondnok halála után, e nagy kiterjedésű egyházkerület egész területén a legélénkebb mozgalom indult meg s a főgondnokjelöltek neveit már a helyi és fővárosi sajtóban is jó ideje hangoztatják. Nagyon természetes tehát, hogy a választás kérdése előttünk sem lehet közönyös, a kik mindenkor legélénkebben éreztük azt, hogy bár egyházi szervezetünk alapelveinél fogva közügyeink intézése magának az egyház közönségének s az általa választott alkotmányos testületeknek kezébe van kiválszólag letéve, mégis milyen döntő befolyása van egyházi érdekeink ápolására, intézményeink fejlesztésére, üdvös reformok keresztülvitelére és új alkotások létesítésére az egyházi kormányzatunk élén álló személyek egyéni hivatottságának, buzgalmának, értelmi és erkölcsi erényének s társadalmi súlyának is. Szerencsés körülménynek kell tekintenünk, hogy egyházkerületünk eléggé bővelkedik valóban buzgó, egyházas, magasabb műveltségű olyan világi férfiakban, a kik az egyházkerületi főgondnok választása alkalmával méltán kombinációba jöhetnek.

A nélkül tehát, hogy t olvasóink esetleg a miénktől eltérő véleményének jogosultságát vagy a már eddig előtérbe állított más érdemes férfiak hivatottságát kétségbe vonni akarnók, kötelességszerűleg kijelentjük, hogy a tiszántúli ev. ref. egyházkerület főgondnoki tisztségére a legalkalmasabb férfiút mi *gr. Degenfeld József* Debreczen városi és hajdumegyei főispán, az alsó-szabolcs-hajduvidéki egyházmegye gondnoka személyében találjuk fel, a kinek túlszárnyalhatlan ügybuzgósága, egyháziassága, hosszas tevékenység által szerzett gazdag tapasztalatai, általánosan ismert erélye és alkotó képessége s mindezekon kívül nemes áldozatkészsége és előkelő társadalmi állása teljes biztosítékot nyujtanak előttünk arra nézve, hogy az ő vezető működése egész egyházkerületünk életére nézve üdvös s a mai idők fokozottabb követelményeinek teljesen megfelelő leend.

Senki sem tagadhatja, hogy egyházkerületünk közéletében itt-ott szervezeti és egyéb hiányok várnak orvoslásra. Tanintézetünk fejlesztése, különösen pedig a debreczeni kollégium kiépítése, sok tekintetben elavult és fejletlen intézményeinek rendezése éleslátást és erős kezeket igényelnek. Olyan férfiú kell ide, a ki nem paktál, nem alkuszik meg koramult felfogásokkal és érdekkörökkel csupán a jó békesség kedvéért, hanem a maga lábán jár és a maga szemével akar látni. Csak így remélhetünk egy üdvös változásoknak s a nyilvánosság ellenőrző uralmának útát nyitó egészséges közéleti fejlődést s ennek eredményeül egy szebb és

boldogabb jövendőt. Az egész magyarországi reformátusság szeme felénk, az ország legnagyobb egyházkerülete felé van fordítva. (Megvárják tőlünk, hogy személyi jelentéktelenség által nem fogjuk csökkenteni a főgondnoki állás súlyát és tekintélyét). A *Degenfeld*-családot különben is tisztos mult és jelentékeny munka- és vagyon-áldozatok csatolják e kerülethez, mint a *Vay*-családot a tiszáninnerihez. Egyházunk érdeke kívánja, hogy ezt az összeköttetést ismét szorosabbra fűzzük.

Lehet valakinek egy vagy más kérdésben eltérő véleménye attól, a melyet Degenfeld gróf képviselt, mint pl. legközelebb a helyettes esperes kérdésében; de az ilyen részletkérdések nem szolgálhatnak okul arra nézve, hogy egy különben teljesen hivatott férfival szemben állást foglaljunk. Ez az, a mit röviden elmondani szükségesnek tartottunk. Nem korteskedés ez, hanem komoly meggyőződésünknek köteles nyilvánítása, mely meggyőződésünk szabadságát fentartjuk, mint a hogy fentartottuk eddig is mindenkivel, még gróf *Degenfeld Józseffel* szemben is és fentartjuk akkor is, midőn különben mindenki véleményét tiszteletben tartva, azt kiáltjuk, hogy *éljen gróf Degenfeld József, mint a tiszántúli ev. ref. egyházkerület főgondnoka!*

Az alsó-szabolcs-hajduvidéki egyházmegye közgyűlése.

Szeptember 2-án tartotta meg a szokásos őszi közgyűlést az alsó-szabolcs-hajduvidéki egyházmegye Debreczenben, a vármegye gyűléstermében *Zsigmond Sándor* esperes és *Degenfeld József* gróf egyházmegyei gondnok kettős elnöklése alatt. A népes közgyűlésen nemcsak a világi hivatalosok s azok közt előkelő kiünőségek, hanem a lelkészi kar tekintélyes, méltóságosan komoly, munkára kész csoportja is kivétel nélkül részt vett. Valóban jólesett lelkünknek ezen a diszes seregen végig tekinteni s e tekintet hatása alatt érezni azt, hogy ily férfiak lelkes vezérlete alatt nem szabad, nem kell anyaszentegyházunk jövőjéért aggódnunk.

Az esperes szép imádsága a jelenlevők szívét, lelkét nem ok nélkül irányította ama mindeneket gondozó mennyei Jóság felé, kinek országa terjesztésében akar az újkori apostolok e serege ezúttal is fáradozni. Az imádságnak jegyzőkönyvbe való bevezetését méltán kívánta a közgyűlés.

Az egyházmegyei képviselők igazoltatván, *Szeremlei József* volt esperes és *Vállyi János* volt egyházkerületi főgondnok halálának bejelentése alkalmával a közgyűlés az áldott emlékéü férfiak érdemeit jegyzőkönyvében megörökíteni határozza. Az egyházmegye világi képviselője *Lengyel Imre*, egyházi és iskolai ügyeink e fáradhatatlan harczosa, ki a törv. bírói nyugalmazás folytán szabaddá lett idejét átalán a köz-, különösen az egyházi és iskolai ügyek önzetlen munkálásában értékesíti, az egyházkerületi tanácsbíróságra választatván meg, helyére a 10 évi ciklus hátralevő tartamára képviselőül *Puky Gyula* kir. ítélőtáblai elnököt választotta meg a közgyűlés. Mivel az egyházmegyei egyik lelkészi tanácsbírói állásra az időközben meghalt *Szeremlei József* választott meg: a kérdésben újabb szavazást rendeltek el, a szavazatokat október végéig kell beadni az elnökséghez.

A felolvasott esperesi jelentés, mely kiválóan az egyházlátogatáskor szerzett tapasztalatokkal foglalkozott, kimerítő képet nyújtott az egyházmegyei egyházak külső és beléleteről, nem hagyva említés nélkül azokat a főbb mozzanatokat sem, melyek egyetemes reformált egyház-

zunkat többé-kevésbé kellemesen vagy kellemetlenül érintették. Érdeme szerint méltatta, illetve kellő értékére szállította le az esperesi jelentés egyik-másik római vallású püspöki körlevélben megnyilatkozó amaz öntetszelgő felfogást, mintha a reformáció a magyar nemzetre nézve épen olyan csapás lett volna, mint akár a mohácsi veszedelem, s mintha a magyar faj politikai érettségének, önfeláldozó hazaszeretetének a haza megtartásában holmi mellékes jelentősége lett volna a Mária-pátronátus mellett. Az egyházas érzület némely helyen tapasztalt lanyhulásával szemben (a minnek egyik oka az anyagi szegénység), több oldalról örvendetes haladás adhat megnyugtatót. Az esperesi jelentés hangsúlyozza, hogy az egyházpoltikai újabb alakulások minden rázkódás nélkül történtek meg, s hogy egyik egyházunkban 47 házassági esetből 22 izben nem vették igénybe a házaspárok az egyházi esketést, annak egy irnok izgatása volt az oka. Ma már itt is javul a helyzet. Némely egyházunkban az esketési stólat egészen, s a mi kiváló érdemként említendő, Nádudvaron és Csegén ezenkívül az anyakönyvi kiadványozást és keresztelést is megváltották.

Reá mutat az esperesi jelentés arra a nagy nehézségre, mely a kura pásztoralis gyakorlásának útjában áll, midőn 26 rendes lelkészre 110.000 lélek gondozásának feladata nehezedik. Itt csak újabb lelkészi állományok szervezése segíthet a bajon, bár ezt lehetlenné teszi az a körülmény, hogy a gyülekezeti tagok, kik népiskolai tanítói fizetés címén évi 72 ezer frt terhet hordoznak, újabb terhet nem bírnak.

Örömmel vétetett tudomásul, hogy az egyházlátogatásban e. m. gondnok Degenfeld József gróf egy pár egyházban tényleges részt vett s ígértett tett a többi egyházak meglátogatására is. Valóban követendő szép példa!

A stola-jövedelem kárpótlása érdekében az egyházmegye a konventhez feliratot intéz, melyen kárpótlás eszközölését sürgeti.

Nevezetes tárgyát képezte a tanácskozásnak a nánási gymnasium ügye. Nevezetesen a nevezett gymnasiumnak 8 osztályúvá fejlesztése céljából a nánási egyház építkezésre 50 ezer s azontul évi 14 ezer frt segély óhajt nyerni az államtól. A törekvést az egyházmegye pártolja s így terjeszti fel az illetékes helyre az ügyet; de már annak a kérésnek, melynélfogva a nánási egyház főgondnoka és a gymn. igazgató hivatalból tagja legyen az egyh.-megyei közgyűlésnek, helyet nem adhattak, sőt az eddigi gyakorlat fentartását határozottan kimondták.

A szathmári egyházmegyének ismeretes tárgyú körirata felett a közgyűlés napirendre tért, nem tehetvén azt, hogy a felettes hatóság intézkedését felülbírálat tárgyává tegye.

A délutáni órákban a bíróság ülésezett, a mikor is egyéb ügyek ellátásán kívül egy tanítót állásáról elmozdított. A hadházi kántorválasztás ellen beadott felebbezés a panasz visszavonása folytán tárgytalanná vált; a böszörményi egyház behivatalnokait pedig bizonyos átmeneti kérdések következtében az egyház kártalanítani köteleztetett.

Az ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére esperesi elnöklet alatt bizottságot neveztek. Végül nem hagyhatom említés nélkül azt, hogy délben az egyházmegyei közgyűlés tagjai Degenfeld József gróf e. m. gondnok vendégei voltak.

Spektátor.

ADATOK

[a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

36. A nagy-ecsed i ev. ref. egyház történelmi adatai.

(Folytatás.)

VI. „Mi Koronás Királunk ő Felsége Etsed vég házában ezen ő felsége prezidarius Katonáinak főhadnagya, Nemzetes és Vitézlő Beleznai András és ő felsége vice hadnagya Nemzetes Ujlaki István utánunk levő Testeinknek, egyenk akaratokból, úgy mint Straza mester vitézlő Csapó Pál, az ő felsége zászlótartója Vitézlő Nagy Bálint és ő felsége Cap. Valyi Balogy János, Murvai István és Biró László uramék akaratokból Teczett az mi nekünk ezen patens madatumunkat punctumok szerint kiadnunk, hogy ki ki mihez tartsa magát.

1. Botunk és pálcánk alatt levő katonáinknak hadgyuk és serio parancsoltuk is, kiczintől fogva, nagyig, hogy ennek utánna a praedikátor fizetését nem hó pénzre halogatta, hanem mint egy városi gazda ember szokott fizetni a rend szerint úgy fizessenek a praedikatornak.

2. Mikoron az városi egyházfiak kerülnek a városban, a predikátor fizetését szedvén, házához be bocsássa, ki ne zárja, illendő böcsületet megadgya, szidalommal ne illesse, ő is fizessen, szerit tegye, ne halogassa.

3. Ha peniglen fizetni nem akar, az idő folyik, mikor az városbeli embert zálogolják a predikátor fizetéséért, a katona zálogát is szabadosan úgy elhozhasa, mivel a predikátort úgy fogadtak meg egyenlő akaratból, az egész fizetését négy rendben kell megfizetnünk egy esztendőben.

4. Parochianak, Scholának a mi szüksége leszen egyenlőképpen kell építeni a várossal együtt a katonának is, mivel commune bonum.

Valaki ezen patens mandatumokat violalja, értésünkre esik, fenn meg parancsolatunknak nem annualnak, kemény büntetésünket el vészik jure. Azért adgyuk ez kezünk írásával és pecsétünkkel megerősített leve- lünk az ecsedi nemes tanács kezében Egyházfiaival együtt. In Anno 1684. Die. 17. Jannarii. Idem qui supra Andreas Belleznay m. pr. (L. S. dux supremus ecediensis. Stefanus Ujlaki m. p. Vice dux ecediensis (L. S.) (Ecsed község levéltárában.)

VII. 1690-ben Körmendi Péter püspökhöz következőleg folyamodnak Ecsednek lakosi közönségesen:

Istentől minden idvességés jókat és békességés megmaradást kívánunk Kglmetekre terjedni.

Tiszteletes Püspök úr Kglme mellé adjungalt becsületes jó urainknak alázatosan jelentjük mostani alkalmatossággal Tiszteletes Condorosi úr eő Kglme Decretaliter mi közülünk való ki vágyódását s készületit hogy ha Isten elhozná az eő kglme Esztendejét eő kglme közülünk csak el fogna menni, melyhez képest kglmeteket alázatosan kérjük, meggondolva bölcs ítéleti szerint, micsoda romlott helyben lakunk ki tudgya ennek utánna ha jobban találnak vágyódni a féle változásokra az elenkező felek, melyet kglmetek jól tudhat most is micsoda nehezen nyerhettünk Gratiát a méltóságos Rákóczi Ház Tisztjétől az Papunk benlakása iránt, nyomorult helyünkben levő akadályokra nem annyira vigyázzon, mint a belső iránt, mert külsőképpen az egész Háza szenyved, de a belső mind nagyob annál, ha eő kglme átallyában csak ki fog menni ki tudgya vagy bocsátanak be mást, vagy nem, hiszen kglmetek Canona is azt tartja a hol Papot felszenteltetnek, meg kell ott maradni három

esztendőig, a mint vagyon értésünkre, talán eő kglme Fizetését is keveselli, mivel láttatik eő kglmének, hogy bővebbecske is meg lehetne a fizetés, de mi közöttünk sok vagyon olyan, kin semmit sem vehetünk, mert csak az Teste lelke van semmit sem találunk a szállásán, az melyből eő kglmnek fizethetnék, mert úgy elfogytak sokan közülünk, hogy bizony harmad napig sincs kenyere némelyiknek. Annak előtte pedig az katonaság is jól segélte a fizetést, de most csak magunkra szállott telljességgel, a mi fizetése eő kglmének eddig közöttünk járt, ez után is meg leszen, kihez képest kérjük alázatosan kglmeteket, hogy alkalmaztassa az dolgot úgy eő kegyelme iránt s mi irántunk, hogy ő kglme köztünk megmaradgyon, mert ha valami akadály esik az Ecclesiának Isten előtt s e világ előtt ne mi legyünk az oka, hanem az, ki miatt leszen az romlás, Isten előtt adgyon számot rólla.

Hogy ha pedig Tiszteletes Kondorossy úr semmi képen meg nem maradhatna közöttünk, kglmetek tetszése szerint is, mutasson nekünk olyan alkalmas Tiszteséges személyt, a kivel lehessünk contentusok, mely kglmetek hozzánk való abbeli jó akaratját adgya Isten megszolgálhasunk kglmeteknek, mindazonáltal, mennyin lehetnek bértfizető emberek Signaturában kglmeteknek bé küldöttük Inlausában s mind azokat, az kik semmire valók, a kik magokat sem tarthatják olyan szegények. Adgyon Isten olyan szívet, lelket kglmeteknek közönségesen, hogy az mi jó kedvünk szerint való jó Papunkat, Tiszteletes Kondorossy uramat közöttünk meghagyhasa, mely kglmetek jó akaratjáért adgya Isten életük fottáig szolgálhasunk kglmeteknek. Datum In Oppido N.-Ecsed die 19. febr. A. 1690.

Deliberatum:

Megtekintvén kglmetek ez iránt való kívánságát T. Kondorosi uramat kglmetek között meghadtuk ilylen conditioval, hogy kglmetek a flor. 100 integre megadgya, tavoly sem kell kglmeteknek defalcálni; mert egyébaránt kglmetek között csak lehetetlen volna Praedikatornak lakni, holott mindent pénzen kell venni, még azzal sem érné meg, hanem magunk is conferaltunk ő kglmének a száz forintok mellé beneficiumot, hogy inkább élődhessek. Ex Congregaone nostra Synodali A. 1690, die 22. Februarii Perini celebrata. Per juratum Notarium Michaellem Almási m. pr.

Hátirat: Publice Az egisz Varosnak lakosi közönségesen felkiáltván Nemes Vitézlő Szolgabiró Debreczeni Péter uram ú kegyelme házában, hogy bizony mi többet nem adunk többet az flo. 75 idest hetvenöt Magyar forintoknál vagy marad vagy nem marad az ides Kondorosi uram, mert nem lehetünk urai az megfizetésének felyebb; mert sokan az város lakosi ki készülnek Ecsedből lakni. (N.-Ecsed község levéltárában.)

VIII. „Anni 1694. Ecsed városának Parochiája megégvén mint templommal edgyütt, Csiszár István uram főbiróságában felépítésére a Ecclesia pénzéből költ rá f. 39. ungaricales et d. 26. Anni 1695. D. Szócs János uram biróságában költ el ugyan az Parochia építésére és Mester hozásra, mivelhogy minden rendbeli emberek azon egyeztenek meg, hogy az Mester hozásra abbul kölcsön fölül megirt Biró uram f. 18. d. 24. ungaricales. (Ecsed város régi jegyzőkönyvéből.)

IX. 1702. Nov. 29-én II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez benyújtott kérvény 5-ik pontja: „Az Harangok és Felséged boldog emlékezetű elei idejében való Praedikátorok Conventiója iránt Felségedtől kiadatott Instructio szerint Felséged kglmes Gratiáját várjuk Felségedtül.“ Resolutio: „A 5. tam Az stolaris Proventussal eléged-

gyék meg a Reformatosok részéről való Praedicator, annyival is inkább hogi az melly Catholicus Papot ott tartunk annak esztendőről esztendőre conventioja megjárjon. Datum in Oppido Kis-Varda die 29. mensis novembris 1702. Ad mandatum Suae Serenitatis Ppalis ppria (P. H.) Caspat Beniczky m. pr. (Ecsed község levéltárában.)

X. Szirmai (i. m. II. 73. lap) 1695-re teszi a vármegyei levéltár alapján a templom visszavételét, ezzel szemben áll a következő adat:

„Melyben Isten tegye igaz Reformata Ecclesiankat nyomóssá, A. D. 1702. d. 21 9bris, az délyesti órán ment bé Ecsedi Ecclesiánk az Régi s belső Templomunkban Occasioja s módussa ez lévén. Találta Szepsi András nevü schola mesterünk mondani — mihelyt én akarom, mindgyárt bémegyünk a Templomban — az az mondása sok buzgó lelkeknek vigassága s gerjedezésére való materia volt. Ultima . . . asztal felett d. 21. 9bris Nemzetes Pápai János Praefectus uramnál — Akkor szó lón, bizony csak bé kellene nienni — nosza ma légyen — mond Nemzetes Censor Berekszászi György uram, bé megyen én előtt — Isten rá is bírá ő klmt Méltóságos Gróf Bánffy György Erdélyi Gubernator úram ő Nga képében, utánna ment megnevezett Scholamester úram: ötöd napra magam is bemenék: D. 26. 9br. inauguralót praedikálván Ex Joh. 2. v. 14—17. Irám memoriára Szathmári R. István Ecsedi m. Praedktr. 1702. 7. Xbr. (Egyházi Archivum fedéllapján.)

XI. „A 1703. d. 15. Aug. Klmes urunk ő Nga edgyik fő Hadnagya Eölyvös János uram, az harangot beviteti a Toronyban. (Arch. 1 lap.)

Berey József,
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— A főiskolai pénztári hivatal rendezése, az ügykezelés átalakítása tárgyában Kiss Albert lelkész s gazdasági tanácsos elnöklete alatt a koll. gazdasági tanácsból küldött bizottság e hó 3-án beható tanácskozás alá vette a kérdést. Miután az általánosságra nézve a bizottság egyezően megállapodott: Elek Lajos gazd. tanácsjegyzőt bízta meg a részletek kidolgozásával.

— Lelkészválasztások. A brassói tekintélyes egyház a főiskolánk akadémiai tanszékére tanáruul megválasztott Ferenczy Gyula helyére egyező lelkesedéssel a távozó lelkész testvéröccsét, Ferenczy Imrét hívta meg lelkészül, ki eddig főtiszt. Kiss Áron püspök úr oldala mellett működött, mint segédlelkész. Ritka eset, midőn a testvér örökét a testvér veheti át; megtisztelő a távozóra, bizalom előlegezése az érkezőre. Őszinte örömünket fejezzük ki a szerencsés változások felett. — A n.-enyedi egyház Jancsó Sándort, az etédi egyház Csia Kálmánt választotta meg lelkészül.

— Uj gymnasiumi vallástani kézikönyvek. A Solyom L. szymbolikája után a Bányai Sándor „Bibliá-ismertetés“ czimű munkája is megjelent s kapható az egyházkerületi tankönyvtárban főisk. tanár Orosz István kezelőnél. Amannak 50 kr., emennek 60 kr. a bolti ára.

— Vincze József földesi ev. reform. tanító ur tanulóársai közt, kikkel az 1875-ik évben végezte a tanítóképezdei tanfolyamot, a debreczeni ev. reform. tanítóképző intézet részére, egy körülményesen később megnevezendő czélra, 21 azaz huszonegy forintot gyűjtött s adott át nekem megőrzés, illetőleg postatakarék-pénztárba elhelyezés végett, Midőn e tény a nagyér-

demü közönség tudomására hozom, egyszersmind nyilvánosan is köszönetet mondok a szíves adakozóknak, különösen t. gyűjtő urnak, ki mint intézetünk hálás növendéke, a debreczeni ev. ref. tanítóképző iránt meleg érdeklődését és szeretetét a fentebb jelölt gyűjtéssel ujabban is bizonyította. Isten áldása legyen rajta és tanulóársain! Debreczen, 1896. szept. 2. Kovács Lajos tanító. int. igazgató.

— A magyarországi középiskolák multja és jelene. Derék és érdemes munkát végzett az ezredéves ünnep alkalmára dr. Fináczy Ernő, midőn a vallás-közüoktatási miniszter megbízásából megírta a magyarországi középiskolák multját és jelenét. Hú képe ez a könyv középiskolai tanúgyünk több százéves fejlődésének úgy, hogy bár alkalmi műnek készült, értéke bizonyára maradandó lesz. Középiskoláink történetét tulajdonkép a reformáczió kezd, a mivel nyíltan elismeri, a mit még a magyar művelődéstörténet nem mert kimondani, hogy a reformáczió s az ezzel járó renesszánsz alkotta meg a magyar középiskolát, a gymnasiumot, és hogy a katolikusok csak a protestánsok nyomdokait követték, midőn a középoktatás terén is versenyre szállottak ellenfeleikkel. A szerző azután részletesen is bemutatja e különböző felekezetű gymnasiumokat, t. i. a jézsuiták, a piaristák, a mindkét rendbeli protestánsok gymnasiumait, előadván, hogy kik és mit tanítottak bennök, hogy milyen volt bennök a tanítás módja és a tanulók élete. Ez iskolákba új szellemet, de egyúttal némi egységet Mária Terézia akart bevinni, midőn kiadta híres Ratio Educationis-át, az első állami tantervet, a mely egyszersmind mélyebb pedagógiai elveken épült. A Ratio Educationis-t azonban a protestánsok nem fogadják el, a katolikus iskolákban is nehezen tud meggyökerezni, de azért a mult század végétől kezdve lassankint csak megújohdnak középiskoláink, midőn mind több-több helyet juttatnak a reális tárgyaknak, a nemzeti szellemnek és a magyar nyelvnek. A legerősebb rázkódtatást az úgynevezett Entwurf vitte végbe a magyar középiskolán; az Entwurf a szabadságharcz leverése után adatván ki, megszakította a magyar középiskola eddigi hagyományait, megteremtette a második fajta középiskolát, a reálisiskolát, modernné tette a régi gymnasiumot is, de egyúttal a németesítés szolgálatába hajtotta. — Műve második felében a mai középiskolát rajzolja dr. Fináczy, a milyennek azt az 1883. és 1890. évi XXX. törvények formálták. Itt aztán tüzetesen ismerteti a gymnasiumnak, majd a reálisiskolának tantervét, kimutatja az egyes tantárgyak szerepét, szól a testi nevelés jelen állapotáról, föltünteti a mai vizsgálati rendszert, közli az érettségi vizsgálat szabályzatát, általában a középiskolai rendtartást. — Külön fejezetben foglalja a tanárokkal, képzésükkel, képesítésükkel és javadalmazásukkal; végül bemutatja az iskolák felszerelését, különböző szertárait, dicsérettel emlékezvén meg a debreczeni kollégium gazdag könyvtáráról, legelső helyen álló természetrajzi gyűjteményéről, építkezését, fényképekben és rajzokban is föltüntetvén a szamosujvári állami főgymnasium és a brassói állami főreálisiskola mintaszerű helyiségeit s beszámol középiskoláink vagyoni helyzetéről. — Nemcsak tanár és tanító, hanem minden művelt ember, a ki érdeklődik kulturánk történeti fejlődése iránt és a ki meg akar ismerkedni egyik legfontosabb kulturális intézményünknek, a gymnasiumnak és reálisiskolának mai szervezetével, nagy haszonnal és sok tanulsággal forgathatja dr. Fináczynek egyszerű, világos nyelven írt könyvét. K. A.

Szerkesztői üzenetek.

Sz. A. Bpest. Erre a számra későn érkezett. — *N. B. L. Vadászok.* Hát már csak ott jön, a hol lehetett. Különben az erupezióra a kellő előkészület meg volt itt helyben is de — csak ezutánra.

TARTALOM-JEGYZÉK: A dotációcska oka. Mitrovics Gyula. — A dr. Kecskeméthy-féle világi papok és világi világiak. Nagy Sándor. — Tanügy: A református népiskola. Vincze József. — Iskolai értesítők. — Közéletünk: Egy kevés pótlék a „Végszó”-hoz. Szikszay András. — Főgondnokválasztás. — Az alsó-szaboles-hajduvidéki egyházmegye közgyűlése. Spektator. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez: 36. A nagy-ecsedei ev. ref. egyház történelmi adatai. Berez József. — Különfélék. — Szerkesztői üzenetek. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

Az *érmelléki* ev. ref. egyházmegyében, a szalacsi helyettes lelkészi állomásra pályázat hirdettetik. Vállalkozó 8 hónapon át, özvegytől teljes ellátást, 200 frt készpénzt és a stólát kapja és az állomást, az esperes tudtával, azonnal elfoglalhatja.

H.-K.-Szentimrén, 1896. aug. 18.

Nagy István,
esperes.

2—2

Káplánkeresés.

Káplánom, t. Szentpétery József úr, nagyobb fizetésű káplánságra, illetőleg helyettes lelkészségre pályázván, helye itt betöltendő. Fölkérem hát a netalán, helynéküli vagy változni kívánó t. káplán urakat, hogy ha helyzetők vagy kilátásuk úgy javolja, nálam jelentkezni sziveskedjenek.

Tiszteletdíj, vagy ha úgy tetszik, fizetés: 80 frt s teljes ellátás — bor s mosatás kivételével — s a halotti stólának (2 frt) fele része, vagy e helyett a 80 frtnak 100-ra emelése.

Helyét azonnal el kell foglalnia. H.-Bagos, u. p. Derecske (Biharmegye), 1896. szept. 1.

Basa Bálint,
h.-bagosi ev. ref. lelkész.

Pályázati hirdetmény.

A *tizza-kürti* ev. ref. egyházban lemondás folytán megürült nagyobb *fitanító s orgonista-kántori* állomásra pályázat hirdettetik.

Fizetése: Tisztességes lakás. Készpénz s járulékok váltsága 41 frt. 18 kat. hold és 1227□ öl szántó, kaszáló és legelőföld, melynek adóját az egyház fizeti (haszonbéri érték 230 frt). 16·64 hkt. búza s ugyanannyi árpa az egyház magtárából. Temetési stóla ének-szóstól 50 kr., lelkészi szolgálattal temetéskor 1 frt. Tandij minden növendéktől 32 liter árpa

vagy e helyett a tandijváltsági alapból 1 frt. Növendékek száma 50—60. Ismétlősök tanításáért 10 frt. Ebből kántori fizetés 384 liter búza, 384 liter árpa és a stóla.

Kötelessége a III—VI. fosztályok és ismétlő iskolák tanítása vagy esetleg más osztályok vezetése az iskolaszék intézkedése szerint. Kántor-organistai teendők végzése. Kanonika órákon s lelkész akadályoztatása esetén máskor is az istenisztelet végzése. Egyházi irodai teendőkben segédkezés. Megjelenőknek s esetleg hittani tanfolyamot végzetteknek előny adatik.

Pályázati határidő *szeptember 20. délelőtt 10 óra*, mikorra a kérvények alólírotthoz beadandók. Énekpróbák a közben eső vasárnapokon. Az állomás október 1-én elfoglalandó.

Szolnok-Tisza-Kürtön, 1896. aug. 27-én.

Szűk Károly,
ev. ref. lelkész.

Pályázat tanári állomásra.

A *szatmár-németi* államilag segélyezett ev. reform. főgymnázium fentartótestülete eredménytelen pályázat után újra pályázatot hirdet egy nyugalmazás folytán megüresedett *latin-görög nyelvi rendes tanári állomásra*.

Csak ev. ref. vallásu egyének pályázatai jönnek tekintetbe. Javadalmazás: 1200 frt évi törzsfizetés és 240 frt lakbér, évnegyedenként előre fizetve a főgymnázium pénztárából.

A törzsfizetés a fizetési osztályok szerint 1400, *illetőleg* 1600 frtig emelkedhetik. Ötödéves korpótlék: 100—100 frt öt ízben.

Okleveles egyén hiányában *helyettes tauárral* fog az állomás betöltetni 800 frt évi fizetéssel.

Pályázók felhivatnak, hogy a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézett folyamodványaikat keresztlevelükkel, végzett tanulmányaikról, képesítésükről, eddigi szolgálatukról, egészségi állapotukról és hadkötelezettségükről szóló bizonyítványaikkal együtt a főgymn. igazgatótanácsának alulírott elnöke czimére (Szatmárra) f. é. *szeptember hó 20-ig* küldjék be.

Ezen állomásnak a fentartótestület ajánlata alapján leendő betöltése a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jogkörébe tartozik.

A kinevezett rendes tanár az Országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

Az állás a kinevezés után *azonnal* elfoglalandó.

Kelt Szatmáron, 1896. évi szept. hó 2-án.

Dr. Farkas Antal,
az ev. ref. főgymnasium igazgatótanácsának elnöke.